

Program Orientacji Szkolnej i Zawodowej dla liceum ogólnokształcącego¹

Agnieszka: „*Panie profesorze, dlaczego nam uczniom nikt nie mówi, że przychodząc do liceum podejmujemy decyzję na całe życie?*”

Nauczyciel: „*Oczywiście, że mówimy. Przecież zwracamy na to uwagę na godzinach wychowawczych i ...*”

Dziewczyna, uczennica z trzeciej klasy, odeszła nie wyglądając na usatysfakcjonowaną moją odpowiedzią, a ja zacząłem się zastanawiać, czy aby na pewno my nauczyciele zwracamy wystarczająco dużo uwagi na problem wyboru zawodu lub dalszej formy kształcenia.

Każdego roku widzimy jak wielu uczniów z ostatniego rocznika licealnego, na kilka miesięcy przed maturą, zmaga się z problemem wyboru kierunku studiów, czyli podjęciem decyzji decydującej o być może całym przyszłym życiu. A przecież my dorośli jesteśmy doświadczonymi obserwatorami i zauważamy, że zmieniająca się wokół nas rzeczywistość stawia coraz większe wymagania absolwentom różnych typów szkół, w tym liceum. Jaką rolę powinniśmy odgrywać? Kreować aktywność, przedsiębiorczość, umiejętność pracy w zespole, a przede wszystkim umiejętność podejmowania decyzji. To są zadania dla nauczycieli kształtujących osobowość ucznia zorientowanego na odniesienie sukcesu.

Pojawienie się zjawiska bezrobocia i problemów z nim związanych powoduje, iż trafny wybór zawodu nabiera szczególnego znaczenia. Wzrastają koszty nieprzemyślanych decyzji zarówno w aspekcie indywidualnym jak i społecznym. Stąd też istotne jest wyposażenie uczniów w umiejętności przydatne w podejmowaniu racjonalnych decyzji dotyczących wyboru szkoły policealnej i zawodu, które będą rzutować na dalszą karierę. Przygotowanie uczniów do świadomego wyboru dalszej drogi edukacyjnej i planowania kariery zawodowej, przekazywanie informacji o zawodach, drogach kształcenia, potrzebach rynku pracy, daje w efekcie zwiększenie szans młodego człowieka na współczesnym rynku pracy, oraz korzystne perspektywy dla osiągnięcia sukcesu zawodowego.

Znaczenie liceum dla rozwoju człowieka jest szczególne. To w tej właśnie szkole uczeń dokonuje wyboru zawodu i ścieżki kształcenia, tutaj planuje swoją

---

¹ Program jest realizowany przez zespół nauczycieli w składzie: Anna Chowańska-Morozowicz, Elżbieta Kopa, Paweł Adamczyk, Leszek Wojteczek w Liceum Ogólnokształcące im. T. Kościuszki w Sycowie.

przyszłą karierę. Orientacja szkolna i zawodowa jest działalnością długofalową obejmującą całość życia i rozwoju zawodowego człowieka. W liceum zajęcia z orientacji zawodowej powinny pomóc uczniowi w zharmonizowaniu jego indywidualnych potrzeb i możliwości z potrzebami społecznymi i przygotować go do wyboru kierunku kształcenia zgodnego z preferencjami zawodowymi.

Podstawowe cele programu orientacji szkolnej i zawodowej to:

- Rozwijanie świadomości szans i możliwości oferowanych przez szkoły, zawody i miejsca pracy przy uwzględnieniu wymagań, jakie stawiają przed kandydatami;
- Rozwijanie świadomości własnych zdolności, umiejętności, kwalifikacji, potrzeb, wartości i zainteresowań w aspekcie życzeniowym oraz rzeczywistym;
- Kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji zawodowej oraz uświadamianie konsekwencji wyborów;
- Rozwijanie umiejętności pozwalających na adaptację do zastanych warunków, a także wychodzenie naprzeciw nowym sytuacjom;
- Aktywizowanie rodziców i nauczycieli do włączenia się w proces wyboru szkoły i zawodu przez uczniów;
- Rozwijanie współpracy szkoły z rodzicami w zakresie doradztwa zawodowego.

Program orientacji szkolnej i zawodowej dla liceum ogólnokształcącego to projekt wymagający zaangażowania nauczycieli, rodziców i uczniów. Pierwszym etapem jest rada szkoleniowa dla nauczycieli. Elementem programu jest Scenariusz Rady Szkoleniowej pt. „Nauczyciel – doradcą zawodowym”. Jest to zapoznanie nauczycieli z założeniami i sposobami realizacji programu orientacji szkolnej i zawodowej oraz podstawami procesu doradczego. Drugi etap to wciągnięcie do współpracy rodziców. Realizujemy spotkania z rodzicami według kolejnego elementu programu, jakim jest Scenariusz Spotkania z Rodzicami „Wprowadzenie rodziców w tematykę wyboru zawodu”. Trzeci etap to seria zajęć edukacyjnych z uczniami. Ich celem jest wdrażanie scenariuszy zajęć informacyjno-edukacyjnych z zakresu orientacji szkolnej i zawodowej. Częścią programu jest zestaw tematów do realizacji:

Temat 1: „Poznajemy siebie – samoocena i temperament”.

Temat 2: „Poznajemy siebie – zainteresowania i uzdolnienia”.

Temat 3: „Poznajemy zawody ze względu na środowisko pracy”.

Temat 4: „Planujemy swoją przyszłość – poznajemy ścieżki kształcenia”.

Temat 5: „Proces podejmowania decyzji zawodowej”.

Elementami stałymi programu jest również prowadzenie przez nauczycieli przy współpracy z pedagogiem szkolnym poradnictwa zawodowego dla uczniów i rodziców, organizowanie wyjazdów na targi edukacyjne, oraz współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną i innymi instytucjami wspierającymi w zakresie poradnictwa zawodowego. Ewaluacja i monitoring programu są nierozłączną częścią projektu.

Nauczyciel wychowawca jest najbardziej preferowanym przez młodzież profesjonalnym doradcą zawodu. Jakie są zadania nauczyciela jako doradcy? W swojej

roli nauczyciel pomaga w realnej samoocenie zainteresowań, uzdolnień i predyspozycji zawodowych, inspiruje potrzebę konstruowania długofalowych planów życiowych, a także aktywizuje do określenia i zaplanowania przyszłej drogi zawodowej. Poza tym nauczyciel daje wsparcie psychologiczne w sytuacji wyboru, rozbudza aspiracje zawodowe i motywuje do działania. Odpowiedzialny nauczyciel kształtuje postawę przedsiębiorczości i aktywności wobec pracy, wskazuje potrzebę porównania własnych wyborów z realiami ekonomicznymi, oraz dostarcza informacji o zawodach, wymaganiach rynku pracy i o systemie szkolnictwa wyższego. Nauczyciel jako doradca wskazuje na różnorodność dróg edukacyjnych prowadzących do zawodu, a wychodząc naprzeciw oczekiwaniom pracodawców, kształtuje u uczniów umiejętności pracy w zespole, komunikatywności, zaangażowania i gospodarności. Dobry nauczyciel uczy korzystania z różnorodnych źródeł informacji, ale przede wszystkim kształtuje umiejętność podejmowania decyzji.

Orientacja szkolna i zawodowa jest procesem przygotowania do wyboru zawodu i drogi kształcenia. Wobec tego zajęcia przygotowujące uczniów do aktywnego udziału w życiu gospodarczym i orientujące ich na dokonanie konkretnych wyborów zawodowych powinny odbywać się w ciągu całego cyklu kształcenia w liceum. Działalność ta powinna być uwzględniona na wszystkich zajęciach edukacyjnych i realizowana przez każdego nauczyciela. Określając zadania z zakresu wychowania do zawodu należy kierować się wymogami rynku pracy i oczekiwań pracodawców. Nie można zapominać, że przy realizacji zadań z zakresu orientacji zawodowej nieoceniona jest współpraca z rodzicami.

Przy planowaniu programu tych działań wskazane jest określenie sylwetki absolwenta liceum i umiejętności, w jakie powinien zostać wyposażony. Optymalną jest sytuacja, gdy absolwent liceum: zna siebie, zna zawody, zna ścieżki kształcenia, potrafi określić swoje mocne strony, jest świadomy swoich ograniczeń, potrafi wskazać swoje umiejętności i uzdolnienia, umie podejmować decyzje, posiada informacje o funkcjonowaniu rynku pracy, jest zorientowany gdzie szukać informacji o zawodach i jak je poznawać, wie, gdzie szukać pomocy w wyborze zawodu, szkoły i planowaniu kariery zawodowej, zna różne drogi osiągnięcia celu, potrafi realnie ocenić swoje możliwości pracy w danym zawodzie, posiada umiejętność uczenia się, zna system kształcenia.

Monitoring programu prowadzony jest poprzez systematyczną obserwację, bieżące korekty i zapis tego, co się dzieje w trakcie realizacji programu, rejestrowanie przebiegu podejmowanych działań, oraz dokonywanie okresowej analizy planowanych działań wynikających z programu. Za prowadzenie monitoringu realizacji programu odpowiedzialni są: pedagog, który monitoruje całościowy przebieg realizacji programu poprzez analizę dokumentacji, rejestrację potrzeb nauczycieli, uczniów i ich rodziców w zakresie realizacji i planowania działań wynikających z programu, oraz przygotowuje i przedstawia na radzie pedagogicznej raport z przebiegu realizacji programu, oraz wychowawcy, którzy monitorują przebieg realizacji programu na poziomie klasy poprzez rejestrację efektów realizacji programu, precyzowanie potrzeb uczniów i ich rodziców w

zakresie profilaktyki, oraz prowadzenie na bieżąco rejestru działań wynikających z programu.

Narzędziami badawczymi, użytymi do ewaluacji i monitoringu programu są: Ankieta dla wychowawcy klasy, Notatnik profilaktyczny wychowawcy, Ankieta dla rodziców, Ankieta dla uczniów, oraz Ankieta dla nauczycieli.

Ewaluacja programu następuje poprzez systematyczne zbieranie informacji o przebiegu, właściwościach i wynikach realizacji programu przy wykorzystaniu różnorodnych metod oraz technik badawczych i diagnostycznych, takich jak ankiety, wywiady, obserwacje, rozmowy, dyskusje, czy analiza dokumentów.

Aby zapewnić poprawną ewaluację konieczne jest zebranie danych, ich analiza i ocena rezultatów efektywności prowadzonych działań. Następnym etapem jest opracowanie materiału, sporządzenie opisu, raportu, i w rezultacie, sformułowanie wniosków ewaluacyjnych.

Istotną rzeczą jest wykorzystanie otrzymanych informacji na systematyczne, bieżące ulepszanie programu tak, aby uwzględnić aktualne potrzeby młodzieży i sterowanie programem profilaktyki w przyszłości.

Bibliografia – wybrane pozycje:

Jak żyć z ludźmi (umiejętności interpersonalne)? Program profilaktyczny. Warszawa MEN 1988.

Wojtasik B., *Warsztat doradcy zawodu, aspekty pedagogiczno-psychologiczne.* Wydawnictwo PWN, Warszawa 1997.

Krawczyk L., Kulpa A., Maicka M., *Orientacja Zawodowa.* Wydawnictwo PWN Warszawa – Łódź 1999.

Gwizdek B., Soltys E., *Gimnazjalny projekt profilaktyczno-wychowawczy.* WSiP, Warszawa 2002.

Jachimaska M., *Scenariusz lekcji wychowawczych.* Wrocław UNUS 1997.